

TEMA 25. ZAKON

»Zakonska zveza, s katero mož in žena ustanovita celovito življenjsko skupnost in je po svoji naravi naravnana v blagor zakoncev in roditev ter vzgojo otrok, je med krščenimi od Kristusa Gospoda povzdignjena v dostojanstvo zakramenta« (ZCP, 1055 §1).

1. BOŽJI NAČRT O ZAKONU

»Bog sam je začetnik zakona.«¹ Intimna zakonska skupnost med možem in ženo je sveta; urejajo jo posebni zakoni, ki jih je postavil sam Stvarnik in niso odvisni od človeške volje.

Institucija zakona ni nekakšno vsiljeno poseganje v zasebno področje intimnosti moža in žene, temveč notranja potreba zaveze zakonske ljubezni: je edini kraj, ki omogoča, da ljubezen med moškim in žensko postane zakonska², se pravi ljubezen izvolitve, ki obsega blagor celotnega človeka, kot osebe nasprotnega spola.³ Ta vzajemna ljubezen med zakoncema »postane (...) podoba absolutne in neminljive ljubezni, s katero Bog ljubi človeka. Človek je v Stvarnikovih očeh dober, zelo dober (prim. 1 Mz 1,31). In ta ljubezen, ki jo Bog blagoslavlja, je določena, da postaja rodovitna in se uresničuje v skupnem delu ohranjanja stvarstva: In Bog ju je blagoslovil in jima rekel: "Rodita in se množita, napolnita zemljo in si jo podvrzita" (1 Mz 1,28)« (Katekizem, 1604).

Izvirni greh je prelomil izvorno občestvo med možem in ženo ter s tem oslabil moralno zavest glede enosti in nerazvezljivosti zakona. Stara postava, v skladu z božjim pedagoškim pristopom, ne kritizira poligamije očakov niti ne prepoveduje ločitve; toda »s tem da so preroki gledali na božjo zavezo z Izraelom pod podobo izključne in zveste zakonske ljubezni (prim. Oz 1-3; Iz 54; 62; Jer 2-3; 31; Ezk 16; 23), so pripravljali zavest izvoljenega ljudstva na poglobljeno umevanje enosti in nerazvezljivosti zakona (prim. Mal 2,13-17)« (Katekizem, 1611).

»Jezus Kristus ponovno vzpostavlja od Boga hoteni začetni red. Poleg tega daje milost, da bi živeli zakon v novem dostojanstvu zakramenta, namreč kot znamenje njegove zaročniške

¹ II. Vatikanski koncil, Konst. *Gaudium et Spes*, 48.

² Prim. Sv. Janez Pavel II., Apost. spod. *Familiaris consortio*, 22. 11. 1981, 11.

³ Prim. II. Vatikanski koncil, Konst. *Gaudium et Spes*, 49.

ljubezni do Cerkve: "Možje, ljubite svoje žene, kakor je Kristus ljubil Cerkev" (Ef 5,25)« (Kompndij, 341).

»Med krščenimi ne more biti veljavne zakonske pogodbe, ki bi ne bila hkrati zakrament« (ZCP, 1055 §2).⁴

Zakrament zakona okrepi posvečujočo milost in podeli posebno zakramentalno milost, ki ima edinstven vpliv na celotno stvarnost zakonskega življenja⁵, še zlasti na ljubezen med zakoncema.⁶ Vsesplošna poklicanost k svetosti dobiva za zakonce specifično določenost »iz prejetega zakramenta in se udejanja v posebnem okviru zakonskega in družinskega življenja.«⁷ »Zakonci so poklicani, da posvečujejo svoj zakon ter da se posvečujejo v tej zvezi. Zato bi storili hudo napako, če bi gradili svoje duhovno ravnanje za hrbtom in daleč od svojega doma. Družinsko življenje, zakonsko razmerje, skrb in vzgoja otrok, trud za napredek, utrjevanje in izboljšanje ekonomskega stanja družine, stik z drugimi osebami iz bližnje skupnosti – vse to so človeške in običajne situacije, ki jih morajo krščanski zakonci spremeniti v nadnaravne.«⁸

2. OBRED ZAKONA

Zakonska zveza izhaja iz osebne in nepreklicne privolitve zakoncev (prim. *Katekizem*, 1626). »Zakonska privolitev je dejanje volje, s katerim se mož in žena v nepreklicni zvezi drug drugemu izročita in sprejmeta za ustanovitev zakona« (ZCP, 1057 §2).

»Cerkev normalno zahteva za svoje vernike *cerkveno obliko* sklenitve zakona« (*Katekizem*, 1631). Zaradi tega »so veljavni le tisti zakoni, ki se sklenejo pred krajevnim ordinarijem ali župnikom ali pa pred duhovnikom ali diakonom, ki ju je eden od njiju pooblastil, in pred dvema pričama, vendar v skladu s pravili«, ki jih določa Zakonik cerkvenega prava (ZCP, 1108 §1).

⁴ »Kajti s krstom sta mož in žena dokončno včlenjena v novo in večno zavezo, v ženitovanjsko zavezo Kristusa z njegovo Cerkvijo. Zaradi te neuničljive včlenitve je globoka skupnost zakonskega življenja in ljubezni, ki jo je utemeljil Stvarnik, dvignjena in povezana s Kristusovo ženitovanjsko ljubeznijo ter okrepčana in obogatena z njegovo odrešujočo močjo« (SV. JANEZ PAVEL II., Apost. spod. *Familiaris consortio*, 13).

⁵ »Zakonca imata stanovsko milost – milost zakramenta –, da bi živela vse človeške in krščanske kreposti sožitja: razumevanje, dobra volja, potrpežljivost, odpuščanje, rahločutnost v medsebojnem odnosu« (SV. JOŽEFMARIJA, *Pogovori*, 108).

⁶ »Prava zakonska ljubezen je povzeta v božjo ljubezen, usmerjata ter bogatita pa jo Kristusova odrešeniška moč ter zveličavno delovanje Cerkve; to dvoje naj bi zakonca učinkovito vodilo k Bogu in jima dajalo pomoč in oporo pri vzvišeni nalogi očeta in matere« (II. VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Gaudium et Spes*, 48).

⁷ SV. JANEZ PAVEL II., Apost. spod. *Familiaris consortio*, 56.

⁸ SV. JOŽEFMARIJA, *Jezus prihaja mimo*, 23.

V ozadju te določbe je več razlogov: zakrament zakona je *liturgično* dejanje, predstavlja vključitev v cerkveni *red* ter ustvarja pravice in dolžnosti v Cerkvi, med zakoncema in glede otrok. Ker je zakon življenjski stan v Cerkvi, je glede tega potrebna gotovost (zato je obvezna navzočnost prič); javni značaj privolitve pa varuje tisti "da", ko je bil enkrat izrečen, in pomaga k zvestobi do te obljube (prim. *Katekizem*, 1631).

3. BISTVENE ZNAČILNOSTI ZAKONA

»Bistveni lastnosti zakona sta enost in nerazvezljivost, ki v krščanskem zakonu zaradi zakramenta dobita posebno trdnost« (ZCP, 1056). Mož in žena »v zakonski zvezi nista več dva ampak eno telo (Mt 19,6) (...). Takšno tesno zedinjenje, obstoječe v medsebojni podaritvi dveh oseb, pa tudi blagor otrok – oboje zahteva popolno zvestobo zakoncev in terja njuno nerazvezno enoto.«⁹

»Tudi z dolžnim priznavanjem enakega osebnostnega dostojanstva tako ženi kakor možu v njuni medsebojni in polni ljubezni se v jasni luči razodeva od Gospoda potrjena enovitost zakona. *Mnogoženstvo* nasprotuje temu enakemu dostojanstvu in zakonski ljubezni, ki je ena sama in izključujoča« (*Katekizem*, 1645).

»V svojem oznanjevanju je Jezus brez dvomja učil glede prvotnega smisla zveze moža in žene, kakršno je hotel Stvarnik od začetka: od Mojzesa dano dovoljenje, da mož odslovi svojo ženo, je bilo popuščanje nasproti trdoti srca (prim. Mt 19,8); zakonska enota moža in žene je nerazvezljiva; Bog sam jo je sklenil: "Kar je Bog združil, tega naj človek ne ločuje" (Mt 19,6)« (*Katekizem*, 1614). V moči zakramenta, s katerim krščanska zakonca izražata in sta deležna skrivnosti edinosti ter rodovitne ljubezni med Kristusom in Cerkvijo (Ef 5,32), pridobi nerazvezljivost nov in globlji pomen, ki okrepi izvorno trdnost zakonske vezi, tako da »trdnega [to pomeni sklenjenega med dvema krščenicima] in izvršenega zakona ne more razvezati nobena človeška oblast in noben razlog; razveže ga le smrt« (ZCP, 1141).

»Ločitev zakona je velik greh zoper naravno pravno postavo. Prelomiti hoče pogodbo, s katero sta zakonca svobodno privolila, da bosta drug z drugim živela do smrti. Ločitev zakona je žalitev zoper odrešitveno zavezo, ki je zakramentalna poroka njeno znamenje« (*Katekizem*, 2384). »Zgoditi se more, da je eden od zakoncev nedolžna žrtev ločitve, ki jo izreče civilna postava; ta zakonec v tem primeru ne ravna zoper pravno zapoved. Obstaja znatna razlika med zakoncem, ki si je iskreno prizadeval, da bi bil zvest zakramentu zakona in se vidi po krivici zapuščenega, ter tistim, ki z veliko krivdo s svoje strani razbije kanonično veljaven zakon« (*Katekizem*, 2386).

»Obstajajo pa položaji, ko skupno zakonsko življenje iz zelo različnih razlogov postane praktično nemogoče. V takih primerih Cerkev dovoljuje fizično ločitev zakoncev in konec sožitja. Zakonca ne nehata biti pred Bogom mož in žena; nista svobodna, da bi sklenila novo zvezo. V tem težavnem položaju bi bila sprava – če je možna – najboljša rešitev« (*Katekizem*,

⁹ II. VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Gaudium et Spes*, 48.

1649). Če potem, ko sta se razšla, »ostane civilna ločitev edini možni način, kako zagotoviti neke zakonite pravice, skrb za otroke ali obrambo dediščine, jo je mogoče tolerirati, ne da bi sestavljala moralno krivdo« (*Katekizem*, 2383).

Če je po ločitvi sklenjena nova zveza, tudi če jo civilni zakon priznava, se »ponovno poročeni zakonec tedaj znajde v položaju javnega in trajnega prešuštva« (*Katekizem*, 2384). Ločeni in znova poročeni, čeprav so še naprej vključeni v Cerkev, ne morejo biti pripuščeni k prejemanju evharistije, ker sta njihov stan in življenjski položaj v objektivnem nasprotju s tisto vezjo nerazvezljive ljubezni med Kristusom in Cerkvijo, ki jo evharistija predstavlja in udejanja. »Spravo v zakramentu pokore, ki odpira pot k evharističnemu zakramentu, je mogoče podeliti samo tistim, ki obžalujejo prekršitev znamenja zaveze s Kristusom in zvestobe do njega ter so odkritosrčno pripravljeni živeti tako, da to ne bo v protislovju z nerazvezljivostjo zakona. To je konkretno tedaj, kadar mož in žena iz resnih razlogov – na primer zaradi vzgoje otrok – ne moreta izpolniti dolžnosti ločitve, a se obvezeta živeti povsem vzdržno, to je, da se vzdržita dejanj, ki so pridržana zakoncem.«¹⁰

4. ODGOVORNO STARŠEVSTVO

»Po sami svoji naravi sta ustanova zakona in zakonska ljubezen naravnani na roditev in vzgojo otrok in dosežeta v njih tako rekoč svojo krono. Otroci so zares najodličnejši dar zakona in kar največ prispevajo k blagru staršev samih. Bog, »ki je od začetka človeka ustvaril kot moža in ženo« (*Mt* 19,4), je človeku hotel dati neko posebno deležnost pri svojem stvariteljskem delovanju in je tudi moža in ženo blagoslovil z besedami: »Rodita in se množita« (*1 Mz* 1,28). Zato pravilno pojmovana zakonska ljubezen in celotni iz te izvirajoči način družinskega življenja – ne da bi podcenjevali druge namene zakona – težita za tem, da bi bili zakonci pripravljeni pogumno sodelovati z ljubeznijo Stvarnika in Odrešenika, ki hoče po njih nenehno večati in bogatiti svojo družino« (*Katekizem*, 1652).¹¹ Zato je »izmed zakoncev, ki na tak način spolnjujejo od Boga jim zaupano nalogo, treba dati posebno priznanje tistim, ki z modro in skupno soglasnostjo velikodušno sprejmejo tudi večje število otrok, da bi jih ustrezno vzgojili.«¹²

Stereotip družine, ki jo predstavlja sedanja prevladujoča kultura, nasprotuje številčni družini, kar se upravičuje z ekonomskimi, socialnimi, higienskimi razlogi itd. Toda »prava

¹⁰ SV. JANEZ PAVEL II., Apost. spod. *Familiaris consortio*, 84. Prim. BENEDIKT XVI., Apost. spod. *Sacramentum Caritatis*, 22. 2. 2007, 29; KONGREGACIJA ZA NAUK VERE, *Pismo glede prejemanja obhajila razvezanih in ponovno poročenih vernikov*, 14. 9. 1994; *Katekizem*, 1650.

¹¹ »Naloga zakoncev je posredovati človeško življenje in vzgajati; to je njihovo posebno poslanstvo. Pri tem se zavedajo, da so sodelavci ljubezni Boga Stvarnika in tako rekoč njeni razlagalci. (...) Tako krščanski zakonci z zaupanjem v božjo previdnost in z gojitvijo duha žrtve poveličujejo Stvarnika in težijo k popolnosti v Kristusu, ko z velikodušno človeško in krščansko odgovornostjo podarjajo otrokom življenje« (II. VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Gaudium et Spes*, 50).

¹² *Prav tam*.

vzajemna ljubezen presega skupnost moža in žene in se razširja na njune naravne sadove: na otroke. Po drugi strani pa sebičnost skrči to ljubezen na preprosto zadovoljitev nagona in uniči odnos, ki povezuje starše in otroke. Nekdo, ki lahko sklepa, da je prišel na svet proti volji svojih staršev: da ni sad čiste ljubezni, ampak neprevidnosti ali pomote, bo težko začutil, da je dober otrok — pravi otrok — svojih staršev. (...) Vendar je jasno, da izhajajo napadi na številčne družine iz pomanjkanja vere, so sad družbe, ki ni sposobna razumeti velikodušnosti, ki želi zamaskirati sebičnost in nekatere nečedne prakse z navidezno altruističnimi nagibi.«¹³

Tudi ob velikodušni pripravljenosti na starševstvo se lahko zgodi, da zakonce »mnogokrat ovirajo nekatere življenjske razmere današnjega časa in da se kdaj utegnejo nahajati v okoliščinah, ko vsaj začasno ni mogoče povečati števila otrok.«¹⁴ »Če torej zaradi fizičnih ali psiholoških pogojev zakoncev ali pa zaradi zunanjih okoliščin obstajajo resni razlogi za razmik med rojstvi, uči Cerkev, da je dovoljeno posluževati se naravnih menjav, ki jih imajo rodilne zmožnosti. Dovoljeno je torej rabiti zakonske pravice samo v nerodovitnih dneh ter tako uravnavati rojstva.«¹⁵

Notranje grešno je vsako »dejanje, ki bi v predvidenju zakonskega dejanja ali v njegovem poteku ali v njegovih naravnih posledicah hotelo služiti kot cilj ali kot sredstvo za preprečitev porajanja življenja.«¹⁶

Tudi če gre za namerno zakasnitev novega spočetja, je moralna vrednost zakonskega dejanja, izvršenega v neplodnih dneh žene, drugačna od dejanja, opravljenega s pomočjo kontracepcijskega sredstva. »Po svojem notranjem ustroju zakonsko dejanje namreč istočasno globoko zedinja zakonce in ju usposablja za porajanje novih življenj po zakonih, zapisanih v moško in žensko naravo. Če se torej ohranita oba omenjena smisla; namreč smisel združitve in smisel roditve, obdrži tudi uporaba zakona polni pomen medsebojne in resnične ljubezni ter svojo naravnavo k vzvišenemu poslanstvu starševstva, k čemer je človek poklican.«¹⁷ Z uporabo kontracepcije se izključi roditveni smisel zakonskega dejanja; uporaba zakona v ženinih neplodnih dneh pa spoštuje neločljivo povezanost združitvenega

¹³ SV. JOŽEFMARIJA, *Pogovori*, 94. »Zakonca morata graditi svoje skupno življenje na odkriti in čisti ljubeznivosti in v veseli zavesti, da imata toliko otrok, za kolikor jima je Bog dal možnost, ter da se znata, če je treba, odpovedati osebnim udobnostim in zaupati v božjo previdnost. Imeti številno družino, če je to božja volja, je zagotovilo sreče in uspeha, čeprav zagovorniki kakega žalostnega uživanja zmotno trdijo drugače« (SV. JOŽEFMARIJA, *Jezus prihaja mimo*, 25).

¹⁴ II. VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Gaudium et Spes*, 51.

¹⁵ BL. PAVEL VI., Enc. *Humanae vitae*, 26. 7. 1968, 16.

¹⁶ *Prav tam*, 14.

¹⁷ *Prav tam*, 12. Zakonsko dejanje, opravljeno z izključitvijo enega izmed obeh smislov, je notranje grešno: »Zakonsko dejanje, ki ga zahteva zakonec od soproga ne glede na njegove razmere in upravičene želje, ni resnično dejanje ljubezni. Nasprotuje torej pravilnim odnosom, ki jih med zakonci upravičeno zahteva nramni red;« ali »dejanje medsebojne ljubezni, ki bi izključilo možnost posredovanja življenja — to je Stvarnik po posebnih zakonih pridružil temu dejanju — nasprotuje tako božjemu načrtu, po čigar pravilih je bil zakon ustanovljen, kakor volji Početnika življenja. Kdor torej uporablja ta božji dar tako, da mu odvzema, četudi delno, njegov pomen in namen, nasprotuje tako moški kakor ženski naravi in njunim najbolj intimnim odnosom; nasprotuje pa tudi božjemu načrtu in božji volji« (*prav tam*, 13).

in roditvenega smisla človeške spolnosti. V prvem primeru je zagrešeno pozitivno dejanje, da bi bilo onemogočeno spočetje, pri čemer je iz zakonskega dejanja izključena njegova lastna zmožnost v redu porajanja; v drugem primeru pa se zgolj opusti uporabo zakona v ženinih plodnih obdobjih, kar samo po sebi ne odvzame roditvene zmožnosti nobenemu drugemu zakonskemu dejanju v trenutku njegove uresničitve.¹⁸ Zato odgovorno starševstvo, kot ga uči Cerkev, na noben način ne vključuje kontracepcijske miselnosti; nasprotno, ustreza določeni situaciji, ki nastane zaradi trenutnih okoliščin, ki jih človek ne išče, ampak ga doletijo, in ki skupaj z molitvijo lahko doprinesejo k močnejši zedinjenosti zakoncev in vse družine.

5. ZAKON IN DRUŽINA

»V skladu z božjim načrtom je zakon temelj za večjo, družinsko skupnost, saj sta zakon kot ustanova in zakonska ljubezen naravnana na roditelje in vzgojo otrok, v čemer najdeta svojo dovršitev.«¹⁹

»Ker je Stvarnik vsega postavil zakonsko skupnost za izvor in za temelj človeške družbe, je postala družina temeljna in življenjska celica družbe.«²⁰ Ta specifična in izključna javna razsežnost zakona in družine zahteva, da je branjena in spodbujana s strani civilnih oblasti.²¹ Zakoni, ki ne priznavajo temeljnih značilnosti zakonske zveze — npr. glede ločitve — ali ga enačijo z drugimi oblikami skupnosti, ki niso zakonska zveza — izvenzakonske skupnosti ali skupnosti oseb istega spola —, so nepravilni: resno škodujejo temelju same družbe, ki jo je država obvezana varovati in podpirati.²²

V Cerkvi je družina imenovana domača Cerkev, ker je posebno občestvo njenih članov poklicano k temu, da postane »posebno ponavzočenje in uresničevanje cerkvenega občestva.«²³ »Starši morajo biti svojim otrokom z besedo in z zgledom prvi oznanjevalci vere in gojiti morajo v vsakem njegov lastni poklic, posebno skrbno pa sveti poklic.«²⁴ »Tu se na

¹⁸ Prim. SV. JANEZ PAVEL II., Apost. spod. *Familiaris consortio*, 32; *Katekizem*, 2370. Izločitev roditvenega smisla privede do izključitve združitvenega smisla zakonskega dejanja: »ni le dejansko odklonjena odprto življenju, temveč je zmaličena tudi notranja resničnost zakonske ljubezni, ki naj bi bila podaritev celotne osebe« (Apost. spod. *Familiaris consortio*, 32).

¹⁹ *Prav tam*, 14.

²⁰ *Prav tam*, 42.

²¹ »Družina je naravna in temeljna celica družbe in ima pravico do družbenega in državnega varstva« (OZN, *Splošna deklaracija človekovih pravic*, 10. 12. 1948; 16. člen).

²² Prim. PAPEŠKI SVET ZA DRUŽINO, *Zakon, družina in zunajzakonske skupnosti*, Vatikan 2000; KONGREGACIJA ZA NAUK VERE, *Premislek o predlogih za pravno priznanje zvez med istospolnimi osebami*, Vatikan 2003.

²³ SV. JANEZ PAVEL II., Apost. spod. *Familiaris consortio*, 21.

²⁴ II. VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Lumen Gentium*, 11.

prednosten način uveljavlja krstno duhovništvo družinskega očeta, matere, otrok in vseh družinskih članov v prejemanju zakramentov, v molitvi, v zahvaljevanju, s pričevanjem svetega življenja, z zatajevanjem samega sebe in z dejavno ljubeznijo. Družina je tako prva šola krščanskega življenja in šola za bogatitev človečnosti. Tu se človek nauči vztrajnosti in veselja do dela, bratske ljubezni in velikodušnega odpuščanja, tudi večkratnega, in zlasti češčenja Boga z molitvijo in darovanjem svojega življenja« (*Katekizem*, 1657).

Rafael Díaz

Osnovna literatura

Katekizem katoliške Cerkve, 1601-1666, 2331-2400.

II. VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Gaudium et Spes*, 47-52.

SV. JANEZ PAVEL II., Apost. spod. *Familiaris consortio*, 11-16.

Priporočeno branje

SV. JOŽEFMARIJA, *Pogovori z msgr. Escrivájem*, 87-112.

SV. JOŽEFMARIJA, homilija *Zakon, krščanski poklic, v Jezus prihaja mimo*, 22-30.